

Соціальна функція власності за Конституцією Бразилії 1988 року

The social function of property in Brazil's 1988 Constitution

Ксенія Шершун

Ключові слова:

власність, соціальна функція власності, Конституція Бразилії.

Key words:

property, social function of property, Brazilian Constitution.

Аналіз світової конституційної практики свідчить про тенденцію до посилення регулювання тих відносин, які слід віднести до економічної сфери. Чимало наукових праць висвітлюють проблему регулювання відносин власності в зарубіжному конституційно-правовому полі. Так, Г.М. Андреева, Г.А. Гаджиев, С.А. Иванова, В.А. Кікоть, В. Кочура та інші науковці присвячують свої дослідження актуальним питанням у цій сфері.

Сучасні конституції містять у собі значну кількість норм, які спрямовані насамперед на організацію ефективного економічного простору. До таких слід віднести і Конституцію Бразилії, ухвалену в 1988 році Установчими зборами, якими оголосив себе чинний Парламент (Національний Конгрес). Основний закон Бразилії містить окремий розділ, присвячений організації економічного порядку. Так, відповідно до ст. 170 Конституції Бразилії економічний порядок, заснований на цінності людської праці та на вільному підприємстві, має своєю метою забезпечити всім гідне і сумісне з соціальною справедливістю існування за умов дотримання таких принципів: національного суверенітету, приватної власності, соціальної функції власності, вільної конкуренції, захисту споживачів, захисту навколишнього середовища, скорочення регіональної та соціальної нерівності й прагнення до повної зайнятості.

Аналізуючи текст Конституції Бразилії, слід прийти до висновку, що їй притаманна панівна «соціальність» норм. Про це свідчить, наприклад, закріплення основної мети економічного порядку країни – соціальної справедливості, засобом здійснення якої є соціальна функція власності. Соціальна функція власності закріплюється численними положеннями. Так, відповідно до ч. 23 ст. 5 власність повинна виконувати соціальну функцію.

Звертаючись до історії, слід зазначити, що представники школи солідаризму стверджували, що суть власності полягає не у здійсненні прав, а в покладанні на власника певних обов'язків. Так, А. Подгаєвський пише: «Цей обов'язок полягає в тому, що використання власності одночасно повинно служити благу всіх. Власник, таким чином, зобов'язаний при використанні власності брати до уваги все суспільство. Соціальна зв'язаність – наслідок приналежності окремої особи до суспільства; вона обмежує власність тим сильніше, чим більше її використання відбувається в соціальній сфері, тобто поза приватною сферою»¹. Прикладом класичного втілення соціальної функції власності є Конституція Німеччини 1949 року, яка у ч. 2 ст. 14 закріплює таке положення: «Власність зобов'язує. Її використання повинне одночасно служити загальному благу».

Конституція Бразилії не містить норм, які б безпосередньо зобов'язували власників стежити за виконанням соціальної функції власності. Основний закон Бразилії включає лише норми, які містять заборону на позбавлення майна без справедливого відшкодування та в цілях, не пов'язаних з суспільними інтересами. Конституція Бразилії проголошує, що закон встановлює порядок вилучення власності для громадських потреб чи інтересів суспільства за допомогою справедливого та попереднього грошового відшкодування; у разі загрози публічним інтересам компетентна адміністративна влада зможе використовувати окремі об'єкти власності з подальшим грошовим відшкодуванням заподіяної шкоди.

¹ Подгаевский А.О. О социальной функции собственности в зарубежных странах / А.О. Подгаевский // Международное публичное и частное право. – 2011. – № 11. – С. 41.

Проте відсутність у Конституції Бразилії норм, які включають конструкцію, подібну до німецької «власність зобов'язує», не означає того, що цей документ є суто декларативним у своїх «соціальних» положеннях. Бразильські законодавці розкривають поняття соціальної функції власності дещо по-іншому. Про це свідчить § 2 ст. 182 Конституції: «Міська власність виконує свою соціальну функцію тоді, коли вона відповідає тим основним вимогам устрою міст, які встановлені керівним планом». А § 4 ст. 182 проголошує наступне: «Муніципальні органи влади за допомогою прийняття спеціального закону щодо зон, включених до керівного плану, і відповідно до приписів федерального закону можуть вимагати від власника незабудованої, не повністю використовуваної або повністю не використаної міської землі з метою її належного використання під загрозою призначення покарання вжиття таких послідовно перерахованих заходів:

- обов'язкового поділу на частини або забудови;
- обкладення забудованої міської власності та незабудованої землі збільшуваним прогресивним податком;

експропріації з відшкодуванням за рахунок публічного боргу, який в попередньому порядку ухвалюється Федеральним сенатом, з гарантованим погашенням протягом щонайбільше десяти років рівними та послідовними річними частками дійсного розміру відшкодування та законно встановлених відсотків.

Схожа норма закріплює соціальну функцію і для сільської власності: «Соціальна функція виконується тоді, коли сільська власність відповідає певним критеріям і рівням, встановленим законом». До таких критеріїв віднесено раціональне та адекватне використання; адекватне використання природних ресурсів та збереження навколишнього середовища; дотримання положень, що регламентують трудові відносини; використання, що сприяє добробуту власників і трудящих.

Тобто перед нами відкривається логічний механізм реалізації соціальної функції власності шляхом встановлення відповідальності за її невиконання. Так, якщо конституційно встановлено, що міська власність виконує свою соціальну функцію лише тоді, коли вона відповідає затвердженому керівному плану, то стежити за виконанням такого плану повинен безпосередньо суб'єкт права власності, принаймні для того, щоб не понести передбачену законом відповідальність. Таким чином, Конституція Бразилії для забезпечення соціальної функції власності організовує механізм її реалізації за безпосередньої участі власника майна, тобто, спираючись на відмінну від європейської модель конституційного закріплення соціальної функції власності, містить ефективніший механізм реалізації останньої. З викладеного матеріалу випливає те, що поняття «соціальна функція власності» трактується бразильськими законодавцями значно ширше.

Українська конституційна практика свідчить про те, що в нашій державі це положення завжди закріплювалось за таким зразком: «Власність зобов'язує. Власність не повинна використовуватися на шкоду людині та суспільству». Рівний захист усіх суб'єктів права власності повинна забезпечувати держава. Закономірним видається питання щодо можливості реального здійснення соціальної функції власності без встановлення конституційних обмежень власників. На нашу думку, для побудови соціальної держави з соціально орієнтованою економікою необхідно переглянути конституційний механізм реалізації соціальної функції власності, яка покликана синтезувати гарантовані свободи з ідеалами соціальної та правової держави.

Анотація

У статті розглядається соціальна функція власності за Конституцією Бразилії 1988 року. На думку автора, механізм реалізації соціальної функції власності, прописаний у Конституції Бразилії, є ефективнішим за європейський. Така позиція аргументується аналізом наведених положень Основного закону Бразилії, які містять значно ширше трактування даного поняття.

Summary

The article deals with the social function of property under Brazil's 1988 Constitution. According to the author, the mechanism of realization of the social function of property, which is registered in the Constitution of Brazil is more efficient than European. This position is argued by the analysis of the above provisions of the Main Law of Brazil, which contain much wider interpretation of this concept.

Використана література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Конституція Бразилії від 5 жовтня 1988 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.krugosvet.ru/enc/gosudarstvo-i-politika/braziliya-konstitutsiya>.
3. Конституція Німеччини України від 23 травня 1949 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.krugosvet.ru/enc/gosudarstvo-i-politika/germaniya-konstitutsiya>.
4. Подгаевский А.О. О социальной функции собственности в зарубежных странах / А.О. Подгаевский // Международное публичное и частное право. – 2011. – № 11. – С. 41–43.

Ксенія Шершун,

*здобувач кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*